

Romano džaniben

časopis romistických studií | 2 | 2022

ESKORTOVÁNÍ ZATČENÝCH DO LETOVSKÉHO KONCENTRÁKU

Romano džaniben

časopis romistických studií | 29. ročník | 2/2022

Na obálce:

Skupina mužů procházející Mirovicemi v doprovodu četníků | Foto a popis na fotografii:

Karel Hungr, z fotografického souboru „Mirovicko a protektorátní údobí ve fotografii (1939–1945)“,
kronika města Mirovice.

Obsah

RECENZOVANÁ ČÁST

Renata Berkyová „Za Lety pod lesem byl zřízen koncentrační tábor“. Rozbor neznámých fotografií a strojopisu Karla Hungra z Mirovic	7
Mátyás Rosenberg Fonologické a morfologické rysy beášských jazykových variet na východním Slovensku	33
Sandra Ort-Mertlová „Žeby sme si po smrt' nechodili.“ Reflexie skúseností Rómov s praktikami inštitucionálneho systému zdravotnej starostlivosti	63

NERECENZOVANÁ ČÁST

Adriana Daneková Dva životy Antona Facunu	85
Romská hudba pod drobnohledem současných hudebníků	
Renata Berkyová Úvod	109
Vojtěch Lavička Kritika romské hudby	111
Jan Dužda E kritika romane artoske	115
Anketa: Jaký text romské písne je váš nejoblíbenější a proč?	119

RECENZE | ANOTACE

Kolektiv autorů:

Všude samá krása a Samet Blues

(Kateřina Čopjaková)

125

Anna Mirga Kruszelnicka, Jekatyerina Dunajeva (eds.):

Re-Thinking Roma Resistance throughout History:

Recounting Stories of Strength and Bravery

(Monika Stachová)

131

Raluca Bianca Roman, Sofiya Zahova, Aleksandar Marinov (eds.):

***Roma Writings: Romani Literature and Press in Central, South-Eastern
and Eastern Europe from the 19th Century until World War II***

(Jekatyerina Dunajeva)

139

Oslovili jsme několik respondentek a respondentů s otázkou, jaký text romské písně je jejich nejoblíbenější a proč.

Štefan Balog, koordinátor romských stipendií, 26 let (Praha)

Pocházím z muzikantské rodiny, sám jsem se hudbě věnoval a je pravda, že hudba znamená v mém životě hodně. Písničku *Téle šuvou le papuči* znám odjakživa. Už jako dítě jsem ji slyšel z babiččinych úst. Často se u nás používala a zpívala. Je to jedna z těch osudových písní, které člověku evokují momenty v jeho životě. Dnes si ji pouštím nebo zpívám hlavně, když jsem s rodinou a vzpomínáme na „staré časy“, nebo když mám špatnou náladu a chci relaxovat. Je to moje srdcová záležitost. Text je asi v různých jazykových variantách, ale takhle to zpívá naše rodina, od Petrovan.

Téle šuvou le papuči,
taj purnánglo me šuvou ma,
taj purnánglo me šuvou ma,
taj sa lenca zumavou ma.

Jaj, de téle márou le čerhája,
le čerhája andal čéri,
le čerhája andal čéri,
jaj, le Romen paj skamina.

Jaj, ande soste čo bárimo,
ke kana nípo-j sa khetáne,
ke kana-j nípo sa khetane,
khote le luluda báron.

Jaj, ke dúral, dúral me avilem,
taj zuráles me khiňílem,
taj zuráles me khiňílem,
taj andi bári vója pélem.

Jaj, ke taj báron, báron lulud'ora,
haj šaraven le vurmi téle,
šaraven le vurmi téle,
palaj kodol láše šáve.

Jaj, de ande kaski vója pélem,
sa ande le ráje Dévleski,
sa ande le ráje Dévleski,
taj ande le láše Romengi.

Jaj, dolmut, phrali, šarudou le,
de te merel muro dadinkóro,
dolmut, phrali, šarudou le,
de palaj kodol láše šáve.

Jaj, t'aven saste taj bachtále,
kadal but Rom sa khetáne,
ke t'aven saste taj bachtále,
de kadal but Rom sa khetáne.

Jaj, de charakteri but košťálj,
manuš naj te poťinel le,
či lovenca či galbenca,
feri le láše šávenca.

<https://www.youtube.com/watch?v=QCUwPyXs5hU>

Pavčina Radlová, terénní sociální pracovnice, 50 let (Praha)

Vždy mi vykouzlí úsměv na tváři a rozhybe tělo píseň *Bubamara* od Gorana Bregoviče. Není to sice moje úplně nejoblíbenější, ale je to jedna z nich. Nedokážu totiž říct jen jednu nejoblíbenější. Sotva si vzpomenu na jednu, hned mi jde na mysl další a na každou mám nějakou vzpomínku. Například *Romale čhavale* (jde o písničku Tosara, pozn. red.) v podání Idy Kellarové – je to píseň, kterou se můj syn naučil zpívat, a vyvolává ve mě silné emoce.

Romale, čhavale, imar hin tosara,
Romale, čhavale, imar hin tosara,
tosara, tosara, tosara.
E mašina imar džal,
pal o svetos Roma phiren,
tosara, tosara, phiren.

Leon Kuru, hudebník, 20 let (Náchod)

Poslouchám nové i staré písničky, ale spíš se přikláním k starším písním, které mají pro mne větší váhu. Mám pocit, že jsou opravdu ze života, skládané ze srdce. Ty dnešní novější písně jsou o všem možném a jakoby bez duše. Sám se hudbě věnuji, zpívám a skládám písně. Skládám jenom o tom, co se mi v životě děje, opisuju to, co žiju. Můj oblíbený romský text je píseň *Me darav*. Každé dítě miluje svoji mámu a zvlášť u nás, u Romů, je máma ta nejdůležitější. Píseň je o strachu, že svoji maminku ztratím. (Text složil Milan Bikar, pozn. red.)

Mamo, phen mange, so tute,
me darav vaš tiro dživipen,
me darav, hoj tu man mukheha,
me darav, hoj tu na dživeha,
me darav, o jakha zaphandeha.

Jana Hejkrliková, sociální pracovnice v chráněném bydlení, 63 let
(Příbram)

Pro mě to je určitě píseň *Mro pirano man mukhel*. Je to stará lidová píseň, halgat, který by se dal přirovnat k šansonu. Byla to píseň na první LP desce, kterou natočili Giňovci z Opavy. Píseň mám ráda pro její text a krásnou archaickou romštinu. Vyjadřuje lásku a bolest ženy k milovanému muži, který ji i děti opouští. Melodika vyjadřuje význam každého slova. Mám halgat písně ráda. Považuji je za krásnou poezii, vyjadřují životní události, které bylo třeba vyzpívat. Interpret většinou disponoval značným hlasovým rozsahem. Halgat se musí umět zpívat i hrát. Nejsou to písně na tři akordy.

Mro pirano man mukhel,
vaš oda, hoj avra kamel.
Jaj mukhel, mukhel baripnaha
u na phenel „ačh Devleha“.

Stáňa Miková, vychovatelka, 39 let (Beroun)

V dnešní době je pro mě docela těžké najít písně s kvalitním textem. Nestává se mi často, že bych si píseň v romštině poslechla až dokonce. Většinou mi vadí nelogičnost textu, opakující se fráze a přílišná „ubřečenost“. Dalším faktorem je úroveň romštiny, četnost přejímek z češtiny a slovenštiny a samozřejmě způsob přednesu romštiny (např. používání přídechu tam, kde nemá být). Kvalitní text obohatí melodii, posluchače a povznese píseň na profesionální úroveň. Proto se často vracím k prověřeným muzikantům, kteří svojí tvorbou vynikali/jí. Nemohu mluvit jen o jedné písni. Vybrala jsem si několik interpretů s těmihle písněmi:

1. Kale – *Vaš oda* (píseň o tom, že bez zastání toho moc nesvedeme, ale i když jsme v tom sami, tak bychom neměli zapomínat na sebeúctu), *Phen mange* (milostná, svatební píseň),
2. Točkolotoč – *Pal tute* (píseň o lásce, která není naplněná),
3. Lazokovi – *Ňiko na džanel* (nevíme, kdo a odkud jsme, ale náš úděl je hrát a zpívat),
4. Gejza Horváth – *Lavutaris* (text o vztazích mezi lidmi, muzikanty; je ironický: každý si dokazuje, že právě on je ten skvělý muzikant),
5. Gulo čar – *Parno jiv* (problematika drog).

Můj žebříček není postavený na oblíbenosti. Tyto texty a další jiné mě formovaly a určily směr poslechu. Položily latku vysoko, málokdo se k ní přiblíží, ba dokonce ji přeskočí.

Kale – *Vaš oda*
(text složil Štefan Miko, pozn. red.)

Vaš oda amenca kerel
sako, so kamel,
paš o bare raja nane ňiko amen.
Džaha savore
pal o bareder raja
te zaačhon amen
amare manuša.
Musaj te likerel amen savore,
kamas adaj Roma udžanle te hel,
gadže ňigda amen naši avaha,
amari pačiv amenge ačhola.

<https://www.youtube.com/watch?v=OyoxwI3xGN4>

Milan Demeter, muzikant, 47 let (Praha)

Už 25 let se živím jako profesionální muzikant a sám také skládám texty. Pro mě jednoznačně nejlepší romské texty tvoří muzikant Gejza Horváth z Brna. Líbí se mi jeho hity *Lavutaris* nebo *Loli rokla*.

Gejza Horváth – *Lavutaris*

Andro Roma bari kedva hin,
sako baro lavutaris hin,
sako kamel lačhes te bašavel,
jekh gili šukar te giľavel.
Roma šukar giľa giľaven.
Jekh avres pes bares ašaren.
Sako kamel lačhes te bašavel,
Jekh gili šukar te giľavel.
Lavutaris, lavutaris,
sako hin baro lavutaris.

<https://www.youtube.com/watch?v=1PEAxqGZrAM>